

EDUKACJA STUDENTÓW W ZAKRESIE ROZPOZNAWANIA TECHNICZNYCH ZABEZPIECZEŃ DOKUMENTÓW

STUDENTS' EDUCATION IN THE AREA OF DOCUMENTS' TECHNICAL SECURITY RECOGNITION

Marta Janocha

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Zakład Nauk Penalnych i Kryminalistyki
ul. M.K. Ogińskiego 16
85-092 Bydgoszcz
e-mail: marta.janocha@op.pl

Abstract: The security of legal transactions is closely associated with confidence in the content of documents. In modern blanks numerous methods of technical protection are used, but even the best technical means will not stop counterfeiting, if the documents' users are not able to verify them properly. Police and border guard officers participate in specially designed courses, which is not so common among the officials. In view of the large number of document templates and the implementation of necessary upgrades, it is vital to continuously improve the qualifications of administrative staff. In addition, also the students of such fields as law, administration and economics should be equipped with the necessary knowledge and skills to recognize counterfeits. On the path of professional development they will work with documents every day, and their knowledge and experience gained during the training will form a very effective way to limit the activities of fraudsters.

Keywords: students' education, security prints, documents' technical security, falsification of documents, anti-counterfeiting activities.

Wprowadzenie

Wiarygodność dokumentów oraz środków pieniężnych jest istotna ze względu na bezpieczeństwo państwa [6]. Według raportu o stanie bezpieczeństwa opracowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, pomiędzy 2013 i 2014 rokiem liczba stwierdzonych przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów zwiększyła się o 15% [10]. Najczęściej fałszowanymi dokumentami są: dowody osobiste, prawa jazdy, paszporty, legitymacje studenckie, dyplomy ukończenia szkół i uczelni [1], a także recepty, zaświadczenia lekarskie, faktury oraz dokumenty związane z rejestracją pojazdów [7]. Ze względu na szerokie zastosowanie dokumentów w obrocie prawnym, przestępczość przeciwko dokumentom obejmuje nie tylko przestępstwa z rozdziału XXXIV Kodeksu Karnego, ale także m. in.: przestępstwa gospodarcze, oszustwa, oszustwa kredytowe oraz fałszowanie znaków pieniężnych polskich i obcych [3]. Stosowanie skomplikowanych metod produkcji dokumentów powoduje, że proceder fałszowania staje się kosztowny [2]. Jednak wraz z postępem w produkcji zabezpieczeń powinna podążać wysoka świadomość społeczna na temat ich struktury i sposobów weryfikacji. Wiedzę w tym zakresie powinni przede wszystkim posiadać

urzędnicy i funkcjonariusze pracujący na co dzień z dokumentami.

Poziom świadomości społecznej na temat zabezpieczeń dokumentów

W badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród pracowników administracji przez D. Jagiełłę w 2010 r. 41,51% respondentów stwierdziło, że problematyka związana z przestępstwami przeciwko wiarygodności dokumentów nie jest im znana. Nie ulega wątpliwości, że urzędnicy czy pracownicy banków powinni znać strukturę zabezpieczeń dokumentów na poziomie zaawansowanym, jednak po ukończeniu studiów nie ma obowiązkowego kształcenia w tym zakresie [5]. Skuteczność wykrywania przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów oraz popełnionych z wykorzystaniem podrobionych lub przerobionych dokumentów zależy od umiejętności osób, które na co dzień pracują z dokumentami [3]. Od społecznej świadomości na temat istnienia tego zjawiska oraz powszechnej umiejętności weryfikowania zabezpieczeń zależy bezpieczeństwo obrotu prawnego [3]. Dlatego dużą rolę pełni edukacja studentów na temat technicznych zabezpieczeń oraz właściwej ich weryfikacji. Wprowadzenie elementów protekcyjnych najwyższej klasy pociąga za sobą

potrzebę zapewnienia odpowiedniego poziomu szkoleń [9].

W związku z koniecznością dostosowania dokumentów do unijnych standardów wprowadzono nowe wzory wielu dokumentów. Między innymi od 19.01.2013 obowiązują nowe wzory prawa jazdy¹; w 2015 roku zmodernizowano dowody osobiste oraz akty stanu cywilnego, przeprowadzono również modernizację banknotów z serii „Władcy polscy” oraz planowane jest wprowadzenie nowego nominału – 500zł. Potrzeba przeprowadzania szkoleń z zakresu rozpoznawania fałszerstw, prawidłowej weryfikacji zabezpieczeń znajdujących się w powszechnie używanych dokumentach jest oczywista. Dotychczas jednak nie wprowadzono systemowego rozwiązania problemu niskiej świadomości na temat technicznych zabezpieczeń wśród urzędników, pomimo dostępności szkoleń na rynku [5]. Również przy rekrutacji na wolne stanowiska urzędnicze nie jest wymagane posiadanie dodatkowego szkolenia w zakresie weryfikacji autentyczności dokumentów. W badaniach L. Koźmiński stwierdził, że spośród osób, które w ankiecie zadeklarowały brak przeszkolenia z tego zakresu, 68% stanowili urzędnicy [5]. W tym kontekście edukacja studentów, zwłaszcza administracji, jest absolutną koniecznością.

Edukacja na temat technicznych zabezpieczeń dokumentów w programach studiów

Na potrzeby artykułu przeanalizowano programy studiów na kierunku Administracja I-go i II-go stopnia prowadzonych na osiemnastu publicznych uniwersytetach. Przy wyborze ośrodków kierowano się wykazem publicznych uniwersytetów zamieszczonym na stronie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego [14]. Uzupełnienie informacji stanowi analiza katalogów prowadzonych przedmiotów, zamieszczonych w systemach USOS wskazanych ośrodków akademickich. Z analizy wynika, że większość publicznych uniwersytetów nie posiada w ofercie dydaktycznej, dotyczącej kierunków „Administracja”, zajęć związanych z tematyką zabezpieczeń dokumentów. Wyjątki stanowią: Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olszynie. Natomiast w pozostałych ośrodkach akademickich temat zabezpieczeń dokumentów publicznych przed fałszowaniem nie jest omawiany na odrębnych zajęciach. Podstawowe dane o przedmiotach dotyczących tematyki dokumentów, realizowanych na trzech wskazanych uczelniach, przedstawia tabela 1.

Formy prowadzenia zajęć oraz liczba godzin poświęconych na omówienie przedmiotu są podobne. Warto podkreślić, że w Bydgoszczy przedmiot jest obowiązkowy dla wszystkich studentów kierunku „Administracja”, bez względu na wybraną specjalizację.

Treści programowe obejmują bardzo zbliżony zakres zagadnień. Zajęcia pozwalają na zdobycie wiedzy w zakresie rodzajów dokumentów, rozmiarów zjawiska fałszowania dokumentów, odpowiedzialności karnej dotyczącej przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów oraz porównawczych badań pisma. Realizowane tematy pozwalają na wskazanie studentom sposobu postępowania w przypadku wykrycia fałszerstwa oraz odpowiedniego zabezpieczenia materiału porównawczego do badań w przypadku podejrzenia popełnienia przestępstwa. Studenci zapoznają się z podstawowymi terminami dotyczącymi badań dokumentów i poznają placówki, do których można w takiej sytuacji zwrócić się o wykonanie profesjonalnej ekspertyzy. Ponadto studenci zdobywają umiejętności w zakresie rozpoznawania elementów zabezpieczających stosowanych w najczęściej używanych dokumentach publicznych. W ramach przedmiotu omawiane są zabezpieczenia występujące w banknotach, dowodach osobistych, paszportach, dokumentach prawa jazdy, dowodach rejestracyjnych oraz aktach stanu cywilnego. Podczas ćwiczeń z przedmiotu „Kryminalistyczne badanie dokumentów” na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim studenci mają okazję skorzystać ze specjalistycznej aparatury do badań dokumentów [17]. Natomiast przedmioty: „Dokumenty w obrocie prawnym” na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz „Weryfikacja autentyczności dokumentów” na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu [16] są uzupełnione również o treści związane z dokumentami elektronicznymi oraz podpisem elektronicznym.

Optymalne rozwiązanie stanowi realizowanie zajęć w formie wykładów oraz ćwiczeń, ponieważ przyczyni się do efektywnego opanowania wiedzy i umiejętności potrzebnych na dalszej drodze rozwoju zawodowego. Korzystnym rozwiązaniem jest prowadzenie przedmiotu w oparciu o aktywne metody nauczania. Zajęcia o charakterze praktycznym wymagają jednak odpowiednich pomocy dydaktycznych, tj. profesjonalnie przygotowanych wzorów dokumentów, lup, mikroskopów oraz lamp UV, aby studenci samodzielnie mogli się przekonać, jak dokumenty powinny wyglądać i jak prezentują się poszczególne zabezpieczenia w świetle UV. Cennym dla studentów doświadczeniem byłoby zadanie polegające na odróżnieniu dokumentu autentycznego od fałszywego. Mógłby to być jeden z elementów decydujących o zaliczeniu przedmiotu. Fałszywe egzemplarze powinny być starannie przechowywane i wykorzystywane w pracy z niewielkimi grupami studentów.

¹ Wzór określono w dyrektywie 2006/126/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie praw jazdy (przekształcenie)

Tabela 1. Realizacja przedmiotów z zakresu badań dokumentów.

Lp.	Nazwa ośrodka akademickiego	Nazwa przedmiotu	Liczba godzin wykładów	Liczba godzin ćwiczeń	Rodzaj przedmiotu
1.	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Dokumenty w obrocie prawnym	15	15	Z zakresu nauk podstawowych
2.	Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu	Weryfikacja autentyczności dokumentów	30	0	Specjalnościowy
3.	Uniwersytet Warmińsko – Mazurski w Olsztynie	Kryminalistyczne badania dokumentów	15	15	Specjalnościowy

Konieczność podnoszenia kwalifikacji po ukończeniu studiów - szkolenia

Zgodnie z art. 19 ust. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych [8] osoby, które podejmują pracę w administracji po raz pierwszy, powinny być skierowane przez kierownika jednostki do służby przygotowawczej. Niestety zakres szkoleń nie obejmuje zabezpieczeń dokumentów [11]. Pracownicy urzędów często weryfikują tożsamość petentów, przyjmują wpłaty, wydają decyzje na podstawie odpisów aktów stanu cywilnego. Zabezpieczenia dokumentów podlegają koniecznym unowocześnieniom, dlatego ukończenie studiów nie powinno oznaczać zakończenia edukacji. Przy wprowadzaniu nowego wzoru dokumentów prowadzone są wprawdzie akcje informacyjne dla obywateli, jednak urzędnicy powinni odznaczać się ponadprzeciętną znajomością struktury zabezpieczeń, aby skutecznie przeciwdziałać wykorzystaniu fałszywych dokumentów [4]. Artykuł 24 ust. 2 pkt. 7 ustawy o pracownikach samorządowych stanowi, że do obowiązków urzędnika należy stałe podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych [8]. Na rynku dostępnych jest wiele kursów dotyczących zabezpieczeń dokumentów. Odpowiednie przygotowanie mogą zapewnić szkolenia organizowane przez: Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne [19], Polską Wytwórnę Papierów Wartościowych [21], Grupę DBC [12], Grupę Doradczą Projekt [13], Polski Instytut Kontroli Wewnętrznej [18], firmę Legal – Badania Autentyczności Dokumentów [20], Centrum Edukacji i Zarządzania – Korporację Romaniszyn sp. z o.o [15] oraz wiele innych podmiotów. Korzystanie z tej oferty jest jednak fakultatywne, a umiejętności urzędników nie są weryfikowane w sposób systemowy.

Podsumowanie

Ponieważ w wymaganiach na wolne stanowiska w administracji nie zamieszczają się konieczności posiadania wiedzy we wskazanym zakresie, prawdopodobnie problem jest bagatelizowany. Znalazienie odpowiednich szkoleń nie jest trudne, jednak nie ma obowiązku przeszkolenia pracowników w tak istotnym temacie. Odmienne stanowisko wobec szkoleń z zakresu rozpoznawania zabezpieczeń dokumentów zajmują banki. Ze względu na wymierne przełożenie finansowe poziomu wiedzy kasjerów i innych pracowników, organizują obowiązkowe szkolenia lub w podstawowych wymaganiach na stanowisko pracy zamieszczają konieczność posiadania odpowiedniego przygotowania [5].

Pracodawcy bazują na umiejętnościach zdobytych w trakcie kształcenia systemowego, a jak wynika z analizy programów studiów na kierunku Administracja I-go i II-go stopnia, tylko w trzech ośrodkach, na osiemnaście publicznych Uniwersytetów, temat jest realizowany w formie odrębnych zajęć. Bez wiedzy i umiejętności w zakresie rozpoznawania zabezpieczeń dokumentów, absolwent administracji nie jest w pełni gotowy na pełnienie przyszłych zadań. Wzbogacenie programu studiów o przedmiot obejmujący wskazaną tematykę wyposaży absolwenta w podstawę, ale nie oznacza końca edukacji, ponieważ wzory dokumentów ulegają unowocześnieniu. Być może absolwenci, którzy zdają sobie sprawę ze znaczenia tej wiedzy dla własnej pracy, będą wspominać się o szkolenia w tym zakresie w czasie pracy zawodowej, przyczyniając się tym samym do podnoszenia poziomu bezpieczeństwa i wiarygodności dokumentów w Polsce. Wysoka świadomość co do zabezpieczeń dokumentów zwiększa bezpieczeństwo obrotu prawnego. Biorąc pod uwagę doniosłość problemu, należałoby na kierunku „Administracja” wprowadzić przedmiot obejmujący zagadnienia dotyczące zabezpieczeń dokumentów jako obowiązkowy.

Bibliografia

1. Fijałkowska, A., Dokumenty najczęściej fałszowane w województwie śląskim, [w:] Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych, red. H. Kolečki, Poznań, 2014.
2. Hołyst, B., Technika kryminalistyczna u progu XXI wieku, *Prokuratura i Prawo*, nr 5, 1995, s.7-24.
3. Jagiełło, D., Statystyczne ujęcie oraz poziom świadomości społecznej w odniesieniu do przestępczości skierowanej przeciwko dokumentom, [w:] Dokument i jego badania, red. R. Cieśla, Wrocław, 2014.

4. Kling, T., Szkolenie urzędników ze struktury, zabezpieczeń i rozpoznawania dokumentów, *Człowiek i Dokumenty*, nr 20, 2011.
5. Koźmiński, L., Wiedza i świadomość urzędników oraz funkcjonariuszy Policji w obszarze znajomości zabezpieczeń i weryfikacji autentyczności dokumentów publicznych, [w:] *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych*, red. H. Kołdecki, Poznań, 2012.
6. Lewandowski, R., Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych SA w systemie bezpieczeństwa ekonomicznego i publicznego, *Copernican Journal of Finance & Accounting*, vol. 2, issue 2, 2013, s. 100-101.
7. Sławik, K., Nowe tendencja w fałszerstwach, zwłaszcza dokumentów, [w:] *Problematyka dowodu z ekspertyzy dokumentów*, Tom II, red. Z. Kegel, Wrocław, 2002.
8. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych dz. U. 2008 Nr 223, poz. 1458.
9. Wójcik, T., Bobrowski, M., Ewolucja standardów bezpieczeństwa w polskich dokumentach, [w:] *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych*, red. H. Kołdecki, Poznań, 2012.
10. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce opracowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, <https://mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/13824,Raport-o-stanie-bezpieczenstwa-2014.html> (dostęp 6.06.2016).
11. http://sluzba-jst.gov.pl/4ses/servlet/MainServlet?wbts:page=core.article.show&id_article=100000000021&uid=mbox10000000009mitem100000000136 (dostęp: 2.08.2016).
12. <http://www.dcb.com.pl/szkolenia/programy/rozpoznawanie-autentycznosci-dokumentow-szkolenie-pelne> (dostęp: 1.08.2016).
13. <http://www.gdp-krakow.pl/szkolenia/nawosc-identyfikacja-autentycznosci-dokumentow/> (dostęp 1.08.2016).
14. <http://www.nauka.gov.pl/uczelnie-publiczne/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyzszego-publiczne-uczelnie-akademickie.html> (dostęp 3.08.2016).
15. <http://www.romanizyn.com.pl/kursy-i-szkolenia/szkolenia-kasjerskie/rozpoznawanie-autentycznosci-dokumentow-publicznych-i-podpisow.html> (dostęp 2.08.2016).
16. https://prawo.amu.edu.pl/__data/assets/pdf_file/0009/169065/Weryfikacja-autentycznosci-dokumentow.pdf (dostęp 3.08.2016).
17. https://usosweb.uwm.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=2421S2-KBDkrym (dostęp 3.08.2016).
18. https://www.pikw.pl/weryfikacja-dokumentow-tozsamosciowych-oraz-administracyjnych,art_76_134.html (dostęp 1.08.2016).
19. <http://kryminalistyka.pl/szkolenia-ptk/> (dostęp 1.08.2016).
20. <http://www.legal.org.pl/1,1,szkolenia,3> (dostęp 1.08.2016).
21. <http://www.pwpw.pl/Kompetencje/Ekspertyzy.html> (dostęp 1.08.2016).